

### บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: RDG48O0036

ชื่อโครงการ: การศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนการท่องเที่ยว จังหวัดเชียงราย

ชื่อนักวิจัย: บุษบา สิทธิการ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง  
สิริวัฒนา ไจมา สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 2 ลำปาง  
จันทอน คำแสน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงราย

E-mail Address: bsitikarn@hotmail.com

ระยะเวลาโครงการ: 1 กรกฎาคม 2548 ถึง วันที่ 30 มิถุนายน 2549

โครงการวิจัยเรื่องผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงรายมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย ซึ่งครอบคลุมถึงสถานการณ์การท่องเที่ยว บทบาทการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐ เอกชนและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยว และความคิดเห็นของชุมชนและนักท่องเที่ยวต่อผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนที่เกิดจากท่องเที่ยว

การดำเนินการวิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Semi-structured Interviews) การประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Groups) กับชุมชนและผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบสอบถาม (Questionnaire Survey) สำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้าไปท่องเที่ยวในพื้นที่ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ สถิติพรรณนาสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ และโปรแกรมการวิเคราะห์ทางสถิติทางสังคมศาสตร์ (SPSS) สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ พื้นที่ตัวแทนแหล่งท่องเที่ยวที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่อปีในระดับสูง ปานกลาง และต่ำ ตามลำดับคือบ้านหาดไคร้ หมู่ 7 ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ บ้าน

สันตคีรี หมู่ 1 ตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง และบ้านราษฎร์รักดี หมู่ 10 ตำบลตับเต่า อำเภอเทิง

จากการวิจัย พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและศิลปวัฒนธรรมเกิดขึ้นทั้งในด้านบวกและด้านลบในพื้นที่ท่องเที่ยวได้แก่ การเพิ่มรายได้ สร้างอาชีพ และการศึกษาเรียนรู้ของชาวบ้าน ส่วนด้านลบคือ การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการบิดเบือนของศิลปวัฒนธรรม ภาวะไร้ระเบียบของสังคม และการกระจุกตัวของรายได้ที่เกิดขึ้นเฉพาะในกลุ่มผู้มีอิทธิพลและมีอำนาจทางการเงินที่เหนือกว่า โดยชาวบ้านมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวและยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เนื่องจากให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ได้รับ

สำหรับสถานการณ์การท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ พบว่า มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นพื้นฐานการพัฒนา ทั้งนี้ ผู้ประกอบการ หน่วยงานรัฐ และกลุ่มองค์กรชุมชนมีบทบาทที่ชัดเจนต่อการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ ต่างจากชาวบ้านในระดับล่างที่ได้มีส่วนร่วมค่อนข้างน้อยซึ่งมักอยู่ในฐานะของแรงงานทางการท่องเที่ยว นอกจากนี้ในปัจจุบันการท่องเที่ยวขาดความยั่งยืนและเปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่เสื่อมโทรม เนื่องจาก การท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ประสบกับปัญหาการลดลงของจำนวนนักท่องเที่ยว การแข่งขันทางการตลาดท่องเที่ยวทั้งในและนอกประเทศ ความเสื่อมของทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ และข้อจำกัดของงบประมาณและนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ไม่ต่อเนื่อง

ด้านการจัดการการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นโดยเฉลี่ยต่อการจัดการด้านบุคลากรในระดับเหมาะสมมาก ในขณะที่การจัดการด้านสถานที่และการจัดการด้านกิจกรรมในพื้นที่มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ของจังหวัดเชียงรายยังขาดความพร้อมในด้านสถานที่ที่จะรองรับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ในปัจจุบันมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนในพื้นที่เป็นเพียงเครื่องมือประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยขาดกิจกรรมการท่องเที่ยวรองรับ ซึ่งควรส่งเสริมกิจกรรมนันทนาการทางการท่องเที่ยวที่หลากหลายและสอดคล้องกับบริบททางพื้นที่

ส่วนความคิดเห็นต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังคงมีความประทับใจต่อสภาพสังคมที่เรียบง่าย และอัธยาศัยความมีน้ำใจของชุมชนในพื้นที่ เช่นเดียวกับความกลมกลืนระหว่างประเพณีดั้งเดิมและความทันสมัย โดยต้องการให้มีการรักษาสืบทอดศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยนี้ไว้ แต่อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวมีความรู้สึกไม่

ประทับใจต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่แสดงออกโดยการปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยว เช่น การตัดวงจรผลประโยชน์จากนักท่องเที่ยวและความไม่จริงจังในการให้บริการ

แต่อย่างไรก็ตามผลกระทบที่เกิดขึ้นอาจเกิดขึ้นตามพัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมต่างถิ่น และการพัฒนาความทันสมัย จึงไม่สามารถสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว หากแต่มีปัจจัยความเข้มแข็งของชุมชนภายในชุมชน เป็นเครื่องกำหนดว่าผลกระทบดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ หรือเกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงไร ดังนั้น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อบริบททางสังคมและศิลปวัฒนธรรมของชุมชน การสร้างโอกาสการมีส่วนร่วมของชุมชน ยกย่องเชิดชูศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมโดยส่งเสริมการเรียนรู้และสืบทอดอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความตระหนักและภูมิใจในตัวตน ให้ความรู้ความเข้าใจในหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมการกระจายรายได้ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรม จึงจะสามารถป้องกันผลกระทบทางลบที่อาจเกิดขึ้นได้

**คำหลัก** ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมจากการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

## ABSTRACT

**Project Code:** RDG48O0036

**Project Title:** Socio-Cultural Impacts of Tourism Development  
in Chiangrai Province, Thailand

**Investigators:** Sitikarn, B. Mae Fah Luang University  
Jaima, S. Regional Environmental Office 2 ,  
Lampang Province  
Kamsaen, J. Community Development, Chiangrai  
Provincial Office

**E-mail Address:** bsitikarn@hotmail.com

**Project Duration:** 1 July 2005 to 30 June 2006

This study aimed to investigate socio-cultural impacts of tourism development in Chiangrai province, Thailand. To achieve the objective of the study, the related issues were examined including the current situation of tourism, roles of stakeholders, visitors' opinions on tourism management and local communities' views toward socio-cultural impacts of tourism development. The methodologies adopted for data collection were: semi-structured interviews, participatory rural appraisal and focus groups with local residents and other stakeholders; participant observation; and self-completion visitor surveys. Descriptive statistics was used for content analysis and Statistic Package of Social Science (SPSS) was employed for data analysis of visitor survey.

Three case studies were selected based on visitors' numbers per year from high, medium and low levels as follow: Ban Hard Krai in Chiang Khong District; Ban Santakiri in Mae Fah Luang District and; Ban Raj-Pakdee in Thueng District.

The findings revealed that tourism had caused both positive and negative impacts on the host communities. It was on one hand perceived as a contributor to the locals' income generation and distribution and indirectly helped to increase more

education opportunities for the locals. But on the other hand, it caused negative impacts on socio-culture of the host communities, which in the locals' views was not important in comparison with the economic benefit gains.

Tourism situation in Chiangrai province was determined as the tourism that responds to the visitor's demand and being operated based on the natural and cultural resources in the destinations. The study also revealed a lack of local participation in all stages of tourism development as well as cooperation amongst stakeholders in tourism development processes. In addition, tourism potentials seemed to be decreased due to the deterioration of tourism resources, lack of budget and uncontinuously policy of involved stakeholders and its implementation.

From visitor's point of view, in addition to an improvement in quality of destinations, tourist's recreation opportunities and tourist activities should be created to attract more visitors. The study also indicated that social and cultural aspects of the host communities were the most interesting attractions that need to be conserved. Most visitors were unsatisfied with the situation that they were taken economically advantages and dishonest behavior of the people in service sector.

The study suggested that due to the socio-economic development plans of the country, tourism may not be concluded as an agent of socio-cultural changes in the host destinations. Promotion of people participation in tourism development process, education on sustainable tourism management, development with recognition of local context, fair income distribution among stakeholders and empowerment of local communities were essential issues that need to be concentrated in development of tourism in order to mitigate or prevent negative impacts of tourism development.

**Keywords:** Socio-cultural Impacts, Tourism in Chiangrai Province, Sustainable Tourism Management